

9 Ιουλίου 2022

Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός: Ο μεγαλομάρτυρας του 1821 στην Κύπρο

[Πολιτισμός](#) / [Μορφές](#)

**Τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Λήδρας κ. Ἐπιφανίου Ἡγουμένου τῆς Ἱερᾶς
Μονῆς Μαχαιρᾶ**

Λόγος ἐκφωνηθεὶς εἰς τὸ Λύκειον Ἁγίου Γεωργίου Λακατάμιας

τῆ 14ῃ Ἀπριλίου 2021

Ἐλλογιμώτατοι κύριοι καθηγητές,

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντὰ μετὰ τοῦ περὶ Ὑμῶν Καθηγητικοῦ Συλλόγου τοῦ Λυκείου
τούτου,

Ἐνθουσιώδης μαθητιῶσα νεολαία,

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανὸς εἶναι μία σπουδαιότατη προσωπικότητα τῆς
περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας στὴν Κύπρο. Τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ποὺ σχετίζονται
μὲ τὴν ζωὴ του καὶ ἀναδεικνύουν τὴν πολύπλευρη προσωπικότητα καὶ τὸ μέγεθος
τοῦ ἀνδρὸς εἶναι λίγο ἢ πολὺ γνωστὰ μέσα ἀπὸ τὰ σχολικὰ ἐγχειρίδια, τὶς ἐθνικὲς
ἐορτές, τὰ μεγαλόπνοα ποιήματα, καθὼς ἐπίσης ἀπὸ τὶς προσωπογραφίες του καὶ
τοὺς πίνακες ζωγραφικῆς ποὺ ἀναπαριστοῦν στιγμιότυπα τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς
περιόδου. Συνεπικουρεῖ στὰ ἀνωτέρω καὶ ἡ ἐτήσιος μνήμη του ποὺ τελεῖται στὸν
ἱερὸ ναὸ Παναγίας Φανερωμένης, ὅπου ὁ κάθε ὁμιλητῆς, θέλοντας νὰ προβάλλει
τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνδρὸς, ξεδιπλώνει ἀριστοτεχνικὰ τὸν βίον τοῦ Κυπριανοῦ
κατὰ τὴν ρητορική του δεξιότητα.

Στὶς ὁμιλίες ποὺ κατὰ καιροὺς ἐκφωνοῦνται[1] στὴν μνήμη του, ὁ κάθε ὁμιλητῆς
προβάλλει τὶς πτυχὲς τοῦ βίου καὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Κυπριανοῦ ποὺ κρίνει
καταλληλότερες, γιὰ νὰ μεταφέρει τὰ μηνύματα ποὺ ἐπιθυμεῖ στὸ παρευρισκόμενο
ἀκροατήριον. Οἱ ὁμιλητῆς ἀποκαλοῦν τὸν Κυπριανὸ «μάρτυρα τῆς πίστεως καὶ τῆς
πατρίδος» ἢ «ἱερομάρτυρα». Στὸ ἐτήσιο μνημόσυνο τοῦ 1918 ὁ ὁμιλητῆς Ἰωάννης
Παπαπορφυρίου[2] ἀποκάλεσε τὸν Κυπριανὸ «μεγαλομάρτυρα». Καὶ δικαίως, κατὰ
τὴν ταπεινὴ μου ἄποψη, γιὰ τρεῖς λόγους:

α) Διότι, ἐνῶ εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ φύγει, γιὰ νὰ γλυτώσει τὴν ζωὴ του, καὶ παρ'
ὄλο ποὺ τὸν παρότρυναν κιάλας πρὸς τοῦτο, τὸ ἀπέρριψε παντελῶς·

β) Σὲ συνάρτηση μὲ τὴν προηγούμενη θέση, πορεύθηκε στὸ αἱματηρὸ μαρτύριο ἐν γνώσει του καὶ ἐκουσίως, μιμούμενος τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό, ποὺ πορεύθηκε ἐκουσίως στὸ Πάθος γιὰ τὴν σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητας·

γ) Σὲ συνέχεια καὶ ὡς προέκταση τῆς τελευταίας θέσης, μιμούμενος καὶ σὲ αὐτὸ τὸν Θεάνθρωπον Ἰησοῦ, προνόησε γιὰ τὴν διαφύλαξη τοῦ ποιμνίου του, πολὺ δὲ περισσότερο, γιὰ τὴ διασφάλισή του στὴν εὐσέβεια τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως τῶν Πατέρων του.

Διασαφηνίζοντας πλατύτερον καὶ ξεχωριστὰ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς λόγους, νὰ ἀναφέρουμε ὅτι ὁ πρῶτος λόγος ὡς πρῶτο σκαλὶ στὴν κλίμακα τῆς ἀγιότητος, ποὺ τοῦ χαρίζει τὸν καλλίνικο καὶ ἀμαράντινο στέφανο τοῦ μεγαλομάρτυρος, εἶναι ἡ ἐνσυνείδητη καὶ σθεναρὴ ἀπόρριψη τῆς δυνατότητος νὰ φυγαδευθεῖ γιὰ νὰ γλυτώσει τὴν ζωὴ του. Ὁ Κυπριανὸς ὡς ἀρχιεπίσκοπος εἶχε τὴν δυνατὸτητα νὰ

κινηθεῖ καὶ νὰ μετακινηθεῖ ὅπου ἤθελε. Ἡ θέση του καὶ ἡ δύναμη ἐξουσίας ποὺ ἀπέρρεε ἐξ αὐτῆς μπόρεσαν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν διαφυγὴ ἀπὸ τὴν Λευκωσία καὶ τὴν διάσωση στὰ προξενεῖα ποὺ βρίσκονταν στὴν Λάρνακα τοῦ προύχοντα Χ΄΄ Πετράκη Κυθέρειου[3]. Τὸ ἴδιο θὰ μποροῦσε νὰ εἶχε κάνει καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του, ὅμως δὲν τὸ ἔκανε. Ὅταν ρωτήθηκε ἀπὸ τὸν Ἄγγλο περιηγητὴ John Carne «γιατί ἐν μέσῳ τέτοιων κινδύνων δὲν προτιμοῦσε τὴν δική του ἀσφάλεια ἀναχωρῶντας ἀπὸ τὸ νησί, ἀνακοίνωσε ὅτι θὰ ἔμενε νὰ ὑποστηρίξει τὸν λαό του κατὰ τὴν δύναμή του μέχρι τέλους καὶ θὰ θυσιαζόταν γι’ αὐτούς»[4]. Ἐπιπροσθέτως, ὁ Κυπριανὸς παροτρύνθηκε ἀπὸ τὸν Κιόρογλου, ἕναν Τοῦρκο προύχοντα μὲ ἀνθρωπιστικὰ αἰσθήματα, δύο φορές, μίαν ἀπὸ τὸν ἴδιο προσωπικὰ καὶ μίαν μέσῳ τοῦ γιοῦ του, γιὰ νὰ φύγει καὶ νὰ γλυτώσει. Ἀπέριψε καὶ τὶς δύο φορές τὴν πρόταση. Μὲ ἐξαίσιον ποιητικὴ ἔμπνευση ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης στὸ ποίημά του «Ἡ 9^η Ἰουλίου 1821 ἐν Λευκωσίᾳ [Κύπρου]» σημειώνει τὰ λόγια τοῦ Κυπριανοῦ πρὸς τὸν Κιόρογλου:

«Ἐσσυψεν ὁ Τζυπριανὸς τζι ἔμεινεν νάκκον ὥραν

τζι ἐδκιαλοίστην νακκουρὶν τζι ἀννοίει τζαὶ λαλεῖ του:

“Δὲν θέλω, Κκιόρογλου, ἐγὼ νὰ φύω ποὺ τὴν Χώραν,

γιατί, ἂν φύω, τὸ κακὸν ἐννὰ γινῆ περίτου.

Θέλω νὰ μείνω, Κκιόρογλου, τζι ἄς πᾶ’ νὰ μὲ σκοτώσουν,

ἄς μὲ σκοτώσουσιν ἐμὲν τζι οἱ ἄλλοι νὰ γλυτώσουν.

Δὲν φεύκω, Κκιόρογλου, γιατί, ἂν φύω, ὁ φευκός μου

ἐννὰ γενῆ θανατικὸν εἰς τοὺς Ρωμιοὺς τοῦ τόπου.

Νὰ βάλω τὴν συρτοθλειὰν εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ κόσμου;

Παρὰ τὸ γαῖμαν τοὺς πολλοὺς ἐν’ κάλλιον τοῦ πισκόπου”».

Σπουδαῖα καὶ μεγαλειώδη λόγια ἐκκλησιαστικοῦ ἄρχοντα, μὲ γνήσιο εὐαγγελικὸ ἦθος, ἐνισχυτικὰ καὶ ἐπιβεβαιωτικὰ ὅτι ἐν γνώσει καὶ ἐκουσίως πορεύθηκε πρὸς τὸ μαρτύριο.

Καὶ αὐτὴ ἡ τελευταία ἀναφορά, ὅτι ἐν γνώσει καὶ ἐκουσίως πορεύθηκε πρὸς τὸ μαρτύριο, μᾶς εἰσάγει στὸν δεύτερον λόγον καὶ μᾶς ἀνεβάζει στὸ δεύτερο σκαλοπάτι τῆς κλίμακας πρὸς τὴν ἀγιότητα. Λίγες μόλις ἑβδομάδες πρὸ τοῦ μαρτυρικοῦ του θανάτου, ὁ Κυπριανὸς εἶπε χαρακτηριστικὰ στὸν Ἄγγλο περιηγητὴ

John Carne: «Ὁ θάνατός μου δὲν εἶναι μακριά, [...] ξέρω ὅτι περιμένουν κάποια δικαιολογία νὰ μὲ ξεκάνουν...» Ὁ ἐν λόγῳ περιηγητής, ἐντυπωσιασμένος ἀπὸ τὴν στὰση τοῦ Κυπριανοῦ, προσθέτει στὶς σημειώσεις του: «Συχνὰ δάκρυζε ἐνῶ μᾶς μιλοῦσε γιὰ τὶς σφαγὲς τῶν συμπατριωτῶν του, [...] δὲν προτιμοῦσε τὴν δική του ἀσφάλεια ἀναχωρῶντας ἀπὸ τὸ νησί, [...] θὰ ἔμενε [...] μέχρι τέλους καὶ θὰ θυσιαζόταν γι' αὐτούς»[5]. Ὅταν ὁ Κουτσιοῦκ Μεχμέτ τὴν 9^η Ἰουλίου 1821 μάζεψε ὅλους τοὺς πρώτους τῆς Κύπρου, κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀνάγνωσης τῶν σουλτανικῶν φερμανιῶν καὶ τοὺς ἀνακοίνωσε τὴν θανατική τους καταδίκη, ὁ Κυπριανὸς «ἀντέδρασε μὲ θάρρος καὶ ἀξιοπρέπεια. Ζήτησε ἀπὸ τὸν κυβερνήτη νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ, σὲ τί ἔφταιξαν ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀθῶοι ἄνθρωποι ποὺ νὰ δικαιολογεῖ αὐτὴ τὴν σφαγὴ. Παρ' ὅλες τὶς ὕβρεις καὶ λοιδωρίες ποὺ εἶχαν ὑποστεῖ τελευταῖα, ἐντούτοις ἦσαν ἐντελῶς ἀνεύθυνοι, καὶ ἐὰν ζητοῦσε ἢ ἀπανθρωπιὰ τοῦ κυβερνήτη αἷμα, ἄς τὸν ἀρκοῦσε μόνο τὸ δικό του»[6]. Λόγια δηλωτικὰ καὶ ἐπικυρωτικὰ, ποὺ δὲν ἀφήνουν κανένα περιθώριο ἀμφιβολίας περὶ τῆς ἐν γνώσει καὶ ἐκούσιας πορείας πρὸς τὸ μαρτύριο.

Τέλος, ὁ τρίτος λόγος ποὺ ἀνεβάζει τὸν Κυπριανὸ στὴν κορυφὴ τῆς κλίμακας τῆς ἀγιότητας, ποὺ τοῦ χαρίζει τὸν ἀμαράντινο στέφανο τῆς δόξης καὶ τὸν ἀναδεικνύει μεγαλομάρτυρα, εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῆς θυσίας του ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ποιμνίου του καὶ ἡ πρόνοιά του τόσο γιὰ τὴν βιολογικὴν ὅσο καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴ σωτηρία τοῦ ποιμνίου του.

Ἕνας αὐτόπτης μάρτυρας διέσωσε ἕναν σπουδαῖο λόγο τοῦ Κυπριανοῦ πρὸς τὸν Κουτσιοῦκ Μεχμέτ. Τὸν καταχωρίζουμε αὐτούσιον ἀμέσως κατωτέρω: «Γιὰ ποῖο ἔγκλημα μπορεῖς νὰ κατηγορήσῃς τὰ ἀτυχῆ αὐτὰ θύματά σου, τῶν ὁποίων τὸ αἷμα θέλεις νὰ χύσεις; Ἐχεις ἀπομυζήσει ἀπ' αὐτοὺς ἀναρίθμητες θυσίες. Ἐὰν μετὰ ποὺ μᾶς ἔχεις καταστήσει στὴν ἐσχάτη ἔνδεια, ἐὰν μετὰ ποὺ μὲ ἀνάγκασες νὰ συνεισφέρω σὲ ὅλες τὶς ἀνάγκες τῆς κυβερνήσεως μὲ βαρεῖς φόρους πάνω στὰ φτωχὰ μου τέκνα, ἐὰν μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἡ ὀργή σου παραμένει ἀνικανοποίητη, τότε, ἄς πέσει ἡ ἐκδίκησή σου μόνο πάνω στὸ κεφάλι μου καὶ χάρισε τὸ αἷμα τῶν ἀθῶων αὐτῶν ἀνθρώπων»[7]. Σ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα λόγια του βλέπουμε τὴν ἐπιθυμία τῆς σωτηρίας τοῦ ποιμνίου του καὶ τὴν δική του προθυμία νὰ θυσιαστεῖ γιὰ αὐτό. Φυσικὰ, ἡ μέριμνά του γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ ποιμνίου του δὲν σημειώθηκε τὴν ὕστατη στιγμή. Ἡ Ἐγκύκλιος τοῦ Ἀφοπλισμοῦ στὶς 22 Ἀπριλίου 1821 καὶ ἡ Ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς λοιποὺς Χριστιανοὺς τοῦ κατηλλικίου Κυθρέας στὶς 16 Μαΐου 1821, τὸ κύκνειον ἄσμά του, σκοπὸν εἶχαν νὰ προστατεύσουν τὸ ποίμνιον ἀπὸ τὴν ἀκόρεστη λύσσα τῶν Τούρκων γιὰ αἷμα ἑλληνικὸ, ῥωμαῖκο. Καὶ τὸ πέτυχε σὲ μεγάλο βαθμό, ἐὰν λάβωμεν ὑπόψη μας ὅτι ἡ τουρκικὴ καταδρομὴ ποὺ ἀκολούθησε μετὰ τὴν σφαγὴν τῆς 9^{ης} Ἰουλίου 1821 ἀριθμοῦσε γύρω στοὺς διακόσιους πενήντα περίπου θανατωθέντες, ἐν συγκρίσει

μέ την καταστροφή τῆς Χίου καὶ τῶν Κυδωνιῶν τὸν ἐπόμενο χρόνο 1822, ποὺ ἀριθμοῦσε ἀρκετὲς χιλιάδες. Τόσο ἀπὸ τὶς ἐνέργειες ὅσο καὶ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Κυπριανοῦ, διασώθηκε, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ ἡ ταυτότητα τοῦ ποιμνίου του, ἡ Πίστις καὶ ἡ Πατρίδα, ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ἡ Ἑλληνικότητα, ἡ Ρωμηοσύνη. Διότι, ὅταν συνειδητοποίησε ὅτι δὲν ἦταν ἀρκετὴ ἡ δική του θυσία γιὰ νὰ διασώσει τὸ ποίμνιό του, τότε τοὺς ἔδειξε τὴν εὐαγγελικὴ διέξοδο ἀπὸ τὰ κοσμικὰ ἀδιέξοδα. Τοὺς ἔδειξε τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν βασιλικὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ, τοὺς ὑπενθύμισε τὴν λειτουργικὴ ἐκφώνηση «ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας», μέ τὸ νὰ παραμείνει σταθερὰ ἀπαρασάλευτος στὴν Ὁρθόδοξη Πίστη. Ἀπορρίπτοντας τὶς ἀρνησίχριστες προτάσεις τίμησε τὸν Θεὸν τῶν Πατέρων του καὶ Κύριον τῆς Δόξης κάνοντας τὸν σταυρὸ του καὶ ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειά Του, λέγοντας: «Κύριε, ἐλέησον, Χριστέ, ἐλέησον». Ἀκολούθως, ἀφοῦ στράφηκε πρὸς τοὺς παρισταμένους, τοὺς εἶπε τὰ τελευταῖα του λόγια: «Τέκνα, ἔδωκα ὑμῖν παράδειγμα»[8]. Τὸ ἴδιο τὸ μαρτύριό του, ὁ ἀπαγχονισμὸς του, ἐπισφραγίζει τοὺς λόγους του καὶ τὸ ἴδιο τὸ αἷμα του, μετὰ τὴν κατατόμησή του, τοὺς προσυπογράφει.

Τὸ παράδειγμά του ἔγινε φωτεινὴ ἔμπνευση, πηγὴ ἀκαταμάχητης δύναμης, ἰσχυρὸ θάρρος ἀνδρείας, ὁδοδείκτης οὐρανόδρομης πορείας, ἄμιλλα καλλίνικου στεφανώματος γιὰ ὅλους τοὺς ὑπόλοιπους. Καὶ δὲν ἔγινε παράδειγμα μόνον γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ γαλουχεῖ, ἐνθαρρύνει καὶ ἐμπνέει διαχρονικὰ καθεμίαν ψυχὴν γεννημένην καὶ ἀναθρεμμένην μέ τὰ ἑλληνορθόδοξα δόγματα, ἦθη καὶ ἀξίες τῆς Ἐκκλησίας μας. Διότι «Ἰησοῦς Χριστός, χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας»[9], καὶ αὐτός, ὁ Κυπριανός, ὡς μεγαλομάρτυρας καὶ προέξαρχος τῆς ἐκατόμβης τῶν μαρτύρων τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος, παρίσταται ἐνώπιον τοῦ ὑπερένδοξου καὶ πάμφωτου καὶ πάγκαλου θρόνου τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ ὡς μέγας πρεσβευτῆς πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν μαζί μέ τοὺς συνάθλους του.

Τοῦτο τὸ γεγονός ποιητικῶς ἀπέδωσεν ὁ Χαράλαμπος Παπαδόπουλλος τὸ 1922 στὸ ποίημά του «Μαρτύρων στεφάνωμα», μέ τοὺς πιὸ κάτω στίχους:

«Γαλήνιον τὸ ἄπειρον μ' ἀδάμαντας στρωμένον

τὴν αἰθερίαν πύλην του ἐκράτει ἀνοικτὴν

μ' ἓνα στεφάνι ἄστρινον ἀγγελοκαμωμένον

καὶ τῶν ἀγγέλων ὁ στρατὸς μέ θείαν προσοχὴν

τὸν στέφανον ἐκράτει.

Ἄνέβαινον οἱ μάρτυρες τὰς κυανὰς βαθμίδας,
Τὸν δρόμον τὸν ἀστρόστρωτον ἐπάτουσαν τούρανοῦ
καὶ φθάσαντες διέβησαν τὰς ὑψηλὰς ἀψίδας
καὶ μεταξὺ ἐτάχθησαν τὰγγελικοῦ στρατοῦ
ἐν ὄψει λευκοτάτη.

Εὐθὺς εἰς μέλος ἄφραστον ἐψάλη ὕμνος νέος
καὶ τούρανοῦ ἀντήχησαν τὰ ὕψη τὰχανῆ:

–“Κυπριανοῦ αἰώνιον καὶ ἄυλον τὸ κλέος!

Ἔχει ἰσάγγελος αὐτὸς φωνὴν θεοπειθῆ...

ὡς ἄγγελος ἅς ψάλλη”.

Ἄπλετον φῶς ἐξήστραψαν τῶν οὐρανῶν οἱ θόλοι

καὶ γίνεται φωτόλουστος ὁ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ.

Κ’ εὐθὺς οἱ ἄγγελοι καταβιβάζουσι ὅλοι

τὸν στέφανον τὸν ἄστρινον στῆν κεφαλὴν αὐτοῦ,

μεγάλου οἱ μεγάλοι!»[10].

Αὐτὸν τὸν μεγαλομάρτυρα Ἀρχιεπίσκοπο καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ μάρτυρες τοῦ 1821
παρακαλοῦμε καὶ ἐμεῖς, μαζὶ μὲ τὴν λαϊκὴ μοῦσα, λέγοντες:

«Μάρτυρες τρισμακάριστοι, δόξα δκιαλαλημένη...

Ψυσιὲς ποὺ μαρτυρήσατε τζι ἔσιετε τέθοικιαν χάριν,

Ππέσατε στ’ ἀχναρόποδα τοῦ Πλάστη μας τζαὶ πέτε,

Νὰ κάμη τζιαὶ δαμέσα δὰ μέραν τζιαὶ καλοτάριν ...

Νὰ δροσιστεῖ κάθε ψυσιὴ ὅπου πλαστεῖ τζι ἂν ἐνι,

Τζι ἐσεῖς οἱ μάρτυρες τζι ἐμεῖς, οἱ λὰς οἱ σκλαβωμένοι»[11].

Παραπομπές:

[1] Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός, ὁ μάρτυρας τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, Ἀρχεῖον Κειμένων, ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Μαχαιρᾶ, Κύπρος 2009, σσ. 67-109 (Β. Μαρτυρίες ἀγιότητος).

[2] Ἰωαννου Παπαπορφυριου, «Λόγος ἐπιμνημόσυνος εἰς τοὺς μάρτυρας τῆς Κύπρου τῆς 9^{ης} Ἰουλίου 1821», Ἀπόστολος Βαρνάβας, ἔτος Α΄, τεύχ. 1^{ον} (1918), σ. 45.

[3] Ἡ ἐκατόμβη τῆς 9ης Ἰουλίου. Ἱστοριογραφικὴ-ποιητικὴ-ἐκκλησιαστικὴ τεκμηρίωσις, ἐπιμ. Θεοδώρου Παπαδοπούλλου, Κυπριολογικὴ Βιβλιοθήκη 20, Λευκωσία 2013, σ. 167.

[4] J. Carne, *Letters from the East*, London 1826, σ. 452.

[5] J. Carne, αὐτόθι, σσ. 448, 452.

[6] J. Carne, αὐτόθι, σ. 463.

[7] Ἀρχεῖον Κειμένων, ὁ.π., «Περιγραφή τῶν γεγονότων τοῦ Ἰουλίου 1821 ἀπὸ ἄρθρο ἀγγλικῆς ἐφημερίδας», σ. 365.

[8] Κ. Σπυριδακι, *Μελέται, Διαλέξεις, Λόγοι, Ἄρθρα*, τ. Α΄, Μέρος Α΄, Λευκωσία 1972, σ. 322. Ὁ συγγραφέας λαμβάνει τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸ πρωτότυπο *Travels and Adventures of the rev. Joseph Wolf*, London 1861, σ. 172. Βλ. ἐπίσης Κ. Σπυριδακι, «Ὁ περιηγητὴς αἰδ. Ἰωσήφ Γουὼλφ καὶ ἡ Κύπρος», *Κυπριακαὶ Σπουδαί*, ΚΖ΄ (1963) 11-22.

[9] Ἐβρ. 13,8.

[10] Ἡ ἐκατόμβη τῆς 9ης Ἰουλίου, ὁ.π., σ. 287 (στροφές 13 καὶ 14 τοῦ ποιήματος Μαρτύρων Στεφάνωμα τοῦ Χαραλάμπους Παπαδοπούλλου).

[11] Δημητρη Λιπερτη, «Στοὺς τζυπριώτες μάρτυρες τῆς 9^{ης} Ἰουλίου 1821», *Ἄπαντα*, Κύπρος 1961, σσ. 271-272.

Πηγή: microphilologica.blogspot.com

<https://bit.ly/3NUIri8>